

A. Eyffinger, *The 1899 Hague peace conference. 'The parliament of man, the federation of the world'* (Den Haag, Londen, Boston: Kluwer Law International, 1999, xiv + 480 blz., f371,-, ISBN 90 411 1192 1). Hierbij: A. Eyffinger, *De hele wereld bijeen! De eerste Haagse vredesconferentie van 1899* (Mesdagkwartier-lezing III; Den Haag: Stichting promotie Den Haag, 1999, 24 blz.).

Verdient de eerste vredesconferentie die in 1899 in Den Haag gehouden werd een gedenkboek van 480 bladzijden glanspapier, met meer dan 1000 illustraties, merendeels in kleur, in prachtband, circa drieënhalve kilo zwaar, tegen een winkelprijs van f371,-? Die vraag verdient in ons sobere; inhoudelijke vaktijdschrift een antwoord in historisch, historiografisch en financieel opzicht.

In historisch opzicht hebben de beide vredesconferenties die in 1899 en 1907 in Den Haag gehouden werden maar weinig concreets opgeleverd. Dit in de eerste plaats vanwege de volledige mislukking van de ontwapeningsvoorstellen die tsaar Nicolaas II het initiatief tot de conferenties deden nemen en in de tweede plaats vanwege de volstreekte machteloosheid van het permanente hof voor arbitrage, dat het voornaamste tastbare gevolg van de conferenties vormde, bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914, de *Mutterkatastrophe* van de twintigste eeuw. Onwillekeurig wordt men herinnerd aan dat populaire versje over de toenmalige diplomaten: 'ze dronken een glas, ze deden een plas en lieten alles zoals het was'.

Van die associatie van goedbedoelde futiliteit die aan de Haagse vredesconferenties kleeft zijn de auteur van het hier besproken werk, de bibliothecaris van het Internationaal Gerechtshof in Den Haag, Arthur Eyffinger en de inleider, oud-minister van buitenlandse zaken en rechter bij het gerechtshof, Pieter H. Kooijmans, zich natuurlijk wel bewust. Ze trekken dan ook alle registers open om in hooggestemde bewoordingen van de eerste Haagse vredesconferentie op de lange termijn een gebeurtenis van wereldhistorische importantie te maken. 'And nevertheless', schrijft Kooijmans over de geringe resultaten op de korte termijn, 'today's governments and today's non-governmental world alike decided to commemorate what has become known as an 'historic event' and the present book makes amply clear what made this ill-omened conference into a memorable occurrence' (v). 'This book has been a labour of love', vertrouwt Eyffinger ons in zijn voorwoord toe, 'love for a historical period, for a idea but, above all, for the commitment of idealists, both of level-headed and high-spirited character, who, a full century ago, in a world gone astray, were driven by the urge to leave this world to their children a decidedly better place than they had found it ... If this book is mine, the honour is theirs alone' (vi). Dit voorwoord zet meteen de toon van het hele boek. De hoofdstuktitels gaan vergezeld van fraai klinkende toevoegingen als 'The dawn of a new era', 'Swords into ploughshares', 'The crying need of the nations', 'The parliament of man, The federation of the world', 'The Magna Charta of international law' etcetera. De conclusie luidt na een korte, spijtige vermelding van de Eerste en Tweede Wereldoorlog: 'But the work of the Hague had withstood the fiercest tempests. Indeed, it was only from then on that it gained real impetus ... Court followed court, tribunal followed tribunal. While perhaps most of the immediate results of the First Hague peace conference had proved short-lived, its spirit never died' (464).

Dat brengt ons tot het tweede, historiografische antwoord op de vraag of de uitgave van dit omvangrijke, luxueuze gedenkboek verantwoord is. Er is namelijk al een uitvoerige, degelijke historische studie over de beide vredesconferenties geschreven, *Regeln gegen den Krieg? Die Haager Friedens-Konferenzen 1899 und 1907 in der internationalen Politik* (Frankfurt, 1981) van de Duitse historicus Jost Dulffer. Aan diens realistische conclusies, dat de ontwapeningsvoorstellen van de tsaar grotendeels door financiële motieven ingegeven waren, dat de intentie-

verklaring ten gunste van een vreedzame oplossing van geschillen die er voor in de plaats kwam buitengewoon vaag was en het nieuwe permanente hof voor arbitrage nauwelijks over concrete bevoegdheden beschikte, heeft Eyffinger goed beschouwd weinig meer toe te voegen dan de vele fraaiklinkende frasen van diplomaten, volkenrechtsgeleerden en vredesactivisten die de conferentie vergezelden en zijn eigen sfeertekeningen van het/in *de siècle-Dcn* Haag en Scheveningen.

En dan de prijs van dit gedenkboek. Een prijs van f371,- voor een boek dat aan alle idealistische vredesactivisten van toen en nu is opgedragen is bijna een belediging voor de meeste huidige activisten, die volgens Eyffinger de 'International civil society' vormen en aldus de hoop van de mensheid vertegenwoordigen. Voor die vredesactivisten — doorgaans studenten, huisvrouwen en laagbetaalde journalisten — zou een handzame pocket, met flinke coupures in Eyffingers hooggestemde uitlatingen en citaten, beter op zijn plaats zijn geweest. Nu is dit dure, protserige gedenkboek voorbestemd om de koffietafels te sieren van de directe opvolgers van de conferentiegangers van 1899: diplomaten, volkenrechtsgeleerden en een enkele ondernemer met een slecht geweten als de Amerikaanse filantroop Andrew Carnegie indertijd. Misschien een aardig idee voor Shell om een exemplaar van dit prachtboek in de bezoekerslounge van het hoofdkantoor te leggen. Maar wel onder het oog van de bewakingscamera, want je weet het nooit met die wilde jongens en meisjes van Greenpeace.

Is er dan werkelijk niets goeds over dit gedenkboek te zeggen? Zeker wel. Zoals boven al werd aangestipt bevat het boek gedetailleerde beschrijvingen van de onderhandelingen in de verschillende commissies van de conferentie, aardige biografische schetsen van de belangrijkste diplomaten, volkenrechtsgeleerden en vredesactivisten en leuke sfeertekeningen met veel *couleur locale* van Den Haag en Scheveningen anno 1899. Voor elke Nederlandse historicus is het wellicht ook van belang om te weten waarom Den Haag *überhaupt* als conferentieplaats werd uitverkoren. Dat is één van de weinige onderwerpen waarover Eyffinger wel degelijk iets toe te voegen heeft aan Dülffer. De tsaar verkoos Den Haag om een combinatie van negatieve en positieve redenen. Enerzijds vielen andere hoofdsteden van kleine, neutrale landen af, omdat de Zweedse regering bij voorbaat voor de eer bedankte en Zwitserland vanwege de vele uitgeweken anarchisten te gevaarlijk werd geacht. Anderzijds, als voornaamste positieve reden, u raadt het al, omdat Nederland als staatshoofd over een mooie, jonge koningin beschikte, van het huis van Oranje, waarmee de Romanov's in het verleden nauwe dynastieke banden hadden onderhouden. Misschien is dit gedenkboek voor de Nederlandse historicus dus toch een kleine wandeling waard maar eerder naar de bibliotheek dan naar de boekhandel.

M. Kuitenbrouwer

H. E. Veldman, E. van Royen, F. Veraart, *Een machtige schakel in de Nederlandse land- en tuinbouw. De geschiedenis van Cebeco-handelsraad, 1899-1999* (Eindhoven: Stichting historie der techniek, Rotterdam: Cebeco groep, 1999, 256 blz., f50,-, ISBN 90 9012382 2).

In de loop van de negentiende eeuw gingen boeren en tuinders zich meer en meer verenigen in belangenorganisaties om zo sterker te staan tegen fabrikanten en handelaren. Dit leidde omstreeks 1870 tot de oprichting van coöperaties, in Limburg casino's genoemd. Deze belangenorganisaties hielden zich onder andere bezig met het gemeenschappelijk inkopen van meststoffen. Door het gezamenlijk inkopen van grote hoeveelheden meststof konden eisen gesteld worden aan de kwaliteit en prijs. Naast deze aankoopverenigingen ontstonden ook kredietverenigingen.